

Dr. Jakab László főhadnagy

MH ENSZ Békefenntartó Misszió Magyar Kontingens, Ciprus

United Nations Peacekeeping Force in Cyprus

Jogász tiszt /Legal officer/

laferegrof@freemail.hu

KÖTELESSÉGSZEGÉS SZOLGÁLATBAN BŰNCSELEKMÉNY BÍRÓSÁGI ÚTON KÍVÜLI ELBÍRÁLÁSA /MISCONDUCT OUTSIDE OF THE COURT PRACTISE/

Absztrakt

A büntetőeljárás általános célja az elkövető büntetőjogi felelősségre vonása. A magyar jogszabályok alapján a felelősségre vonás történhet büntetőjogon kívüli eszközökkel is, fegyelmi jogkörben eljárva.

Abstrakt

The general principal of a criminal procedure is to punish the criminals. According to the Hungarian national acts the aim can reach rather using the disciplinary procedures than the criminal ones.

Definíció

A Btk. 348. §-ban szabályozott kötelességszegés szolgálatban bűncselekményt az követi el:

„Aki ór-, ügyeleti-, vagy egyéb készenléti szolgálatban elalszik, szeszes italt fogyaszt, rendeltetési helyét elhagyja, vagy a szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezést más módon súlyosan megszegi”.

Mielőtt külön kitérnénk a kötelességszegés szolgálatban cselekmény büntetőjogi vagy fegyelmi eljárásban való elbírálására, érdemes rögzíteni azt a határt amelynek megvalósítása a cselekményt bűncselekménnyé minősíti, és a szankciórendszer alkalmazhatóvá válik. Ugyanakkor és mindenek előtt rögzítenünk kell azt a tény, hogy a cselekmény bírói úton kívüli elbírálása két esetben lehetséges. Az első esetben minden normaszegés amely büntető anyagi jogi szempontból nem tényállásszerű, az fegyelmi eljárásban kerülhet elbírálásra és a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló XCV. törvény (továbbiakban Hjt.) szabályai szerint járunk el. A második esetben ha a cselekmény bűncselekménynek minősül, tehát anyagi jogi értelemben tényállásszerű, akkor is lehetőséget biztosít a jogszabály arra, hogy az ügyészség által az állományilletékes parancsnok döntési hatáskörében visszautalt bűncselekményt, eljárásjogilag a Hjt. szabályai szerint folytassuk le.

Tényállásszerűség

Aki ór, ügyeleti, készenléti szolgálatban elalszik realizálja a cselekmény elkövetési magatartását. Ebből a szempontból teljesen mindegy, hogy előljárói ellenőrzés, más személy bejelentése, vagy éppen video technikai eszközökkel történik a cselekmény észlelése, az elalvás ténye önmagában befejezetté teszi a bűncselekményt, azaz a jogellenes állapot bekövetkezik. Azonban fontos tény, hogy a cselekmény bevégezetté csak a jogellenes állapot megszűnésével válik. Mit értünk ezalatt? A büntető anyagi jog általános része külön foglalkozik a cselekmények időbeli státuszával, elkülönülésével. Ebből a szempontból a büntető jogelmélet megkülönböztet előkészületet, kísérletet, befejezett és bevégezett bűncselekményt. A befejezett és a bevégezett bűncselekmény esetében az időbeliség csak az ún. állapot bűncselekmények esetében válik el egymástól. Állapot bűncselekmények kategóriájában azon cselekmények tartoznak ahol az elkövetési magatartás hosszabb ideig fennáll, tart. Lopásnál az idegen dolog mástól való jogtalan eltulajdonítása egy pillanat műve ennek megfelelően összehasonlítva az állapot bűncselekményekkel a cselekmény a dolog elvételevel befejezett és egyben bevégezett is. Ezzel szemben kötelességszegés szolgálatban bűncselekménynél az elalvás bekövetkeztekor a cselekmény befejezett, azaz a Büntető Törvénykönyvben meghatározott szankciórendszer alkalmazhatóvá válik, ugyanakkor bevégezetté akkor válik, amikor a jogellenes helyzet megszűnik, azaz a személy felébred, vagy felébresztik. Ennek azonban büntetés kiszabáskor van szerepe és értelemszerűen állapot bűncselekményeknél a jogellenes állapot minél hosszabb ideig történő fennállása, a minél súlyosabb szankció alkalmazását vonja maga után. Ebből a szempontból a jogalkotó maximálisan biztosítja a bírói szabad meggyőződés és a törvényeknek való alárendeltség alkalmazását azzal, hogy a bűncselekmények büntetési tétele tipikusan alsó és felső korlátos, és azon belül a bírót más szabályzó nem köti.

A szeszes ital, vagy kábítószer fogyasztása a két bűncselekmény vonatkozásában azt jelenti, hogy az elfogyasztás időbelisége fontos azzal, hogy amennyiben fontos szolgálatba lépés előtt fogyaszt alkoholt, vagy kábítószer az elkövető akkor a Btk. 349. § szerinti szolgálati feladat alóli kibúvás bűncselekménye írható a terhére, amennyiben szolgálatának ellátása során, akkor a kötelességszegés szolgálatban. Egyik esetben sem szükséges, hogy az elfogyasztott mennyiség hatására ténylegesen képtelen legyen szolgálatának ellátására. A bírói gyakorlat szerint a különböző jogszabályok a szeszesital fogyasztásának a tényét szankcionálják a zero tolerancia elvét követve, függetlenül annak mennyiségétől. Lényeg, hogy az elkövető tudatában legyen annak, hogy szolgálatba lép, amely alatt vagy előtt tilos a befolyásoltság előidézése és ennek ellenére saját felróható magatartásával idézi elő azt az okot, amellyel a szolgálatba lépését kizárja. [1]

Értelemszerűen ugyanezen szabályok alkalmazhatóak a kábítószerrel való befolyásoltság állapotára. A cselekmény tényállásszerűsége szempontjából irreleváns a bódult állapotot előidéző kábítószer mennyisége, annak legcsekélyebb mértéke fogyasztás céljából való felhasználása befejezetté teszi a

cselekményt.

A rendeltetési helyét elhagyja vagy szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezést más módon súlyosan megszegi kitétel meghatározása a legnehezebb a tényállásszerűség vizsgálatánál. A rendeltetési hely elhagyásának szabályai az ör-, ügyeleti és készenléti szolgálat szempontjából általában meghatározottak. Kötöttek a szolgálat felvételének-leadásának a körülményei, az ebédidő és hely, a járőrútvonal és megtételének a gyakorisága, az ellenőrzési és más meghatározott célból való szolgálati hely elhagyása. Ezen körülmények az adott szolgálat sajátosságaiból fakadnak értelemszerűen egy kapuügyeletes vagy egy őrszolgálatot adó személy esetén a feladat determinálja a rendeltetési helyet és a körülményeket. Összességében elmondható, hogy a szabályoktól való mindennemű eltérés normaszegésnek számít, amely jelentéktelenebb esetben, és amennyiben a szolgálat ellátását nem veszélyezteti fegyelmi, más esetben büntetőjogi kategória. A más módon súlyosan megszegi kitétel minden olyan magatartást magában foglal amely a szolgálat ellátását súlyosan befolyásolja. Értelemszerűen ha a szolgálatban lévő katoná az engedélyezettnél lényegesen hosszabb ideig ebédel, a számára meghatározott időpontokban a járőrfeladatát nem teljesíti cselekménye alkalmas bűncselekmény megvalósítására. Az említett példák is mutatják azonban, hogy ezek egyéni mérlegelés körébe tartozó kérdéskörök, különösen annak eldöntése, hogy mi minősül súlyos megszegésnek, hiszen nem szabad figyelmen kívül hagyni az egyik legfontosabb büntetőjogi alapelvet az ultima ratio elvét, mely szerint a büntetőjog alkalmazásának csak és abban az esetben van helye, amennyiben a normaszegés más, büntetőjogi eszközökön kívül nem orvosolható.

A fegyelmi eljárás

A katona által elkövetett normaszegő cselekmények tényállásszerűségi vizsgálata során mindenké el kell döntenie, hogy az adott cselekmény fegyelmi, avagy a büntetőjog körébe tartozik. Tekintettel a katonai élet sajátosságaira, a függelmi viszonyokra, a parancsadási jogra, számos esetben előfordul, hogy a katona cselekménye nem értékelhető büntetőjogi körön belül. A bűncselekmény törvényi fogalma szerint a bűncselekmény az a szándékos vagy ha törvény a gondatlanságot is bünteti, akkor gondatlanságból elkövetett cselekmény amely veszélyes a társadalomra és amelyre a törvény büntetést kiszabását rendel. A tankönyvi fogalom szerint az a cselekmény amely tényállásszerű, jogellenes és bűnös. Összességében, ha a normaszegés a tényállás valamely eleme hiányában nem bűncselekmény, akkor a Hjt. szerinti fegyelmi eljárás szabályai az irányadóak. A rendszer működőképessége miatt kialakított sajátos jogviszony miatt szankcionálni kell a kisebb normaszegéseket is, és a Hjt. XIII. fejezetében teremti meg a jogi alapot arra, hogy a szolgálati viszonyból eredő kötelezettségének vétkes (szándékos, vagy gondatlan) megszegése esetén a katona fegyelmi felelőséggel tartozzon. A fegyelmi eljárásban alkalmazható szankciók széles skálán mozognak és a szolgálati viszony megszüntetéséig terjednek.

Fegyelmi eljárás során az állományilletékes parancsnok a köteleességszegésről való tudomásszerzéstől számított 8 napon belül határozattal fegyelmi eljárást indít, amelyet főszabály szerint a vizsgálónak 30 napon belül határozathozatalra fel is kell terjesztenie. A 30 napban a kijelölt vizsgáló meghallgatja a tanúkat, az eljárás alá vontat, beszerzi az egyéb bizonyítékokat, iratismertetést tart és az iratokat döntésre az állományilletékes parancsnok elé terjeszti. Mint látható a teljes eljárás a parancsnok hatáskörében fut végig, az eljárás feletti törvényesség ellenőrzésére a katonai ügyészség jogosult. A katonai bíróságnak az ilyen bűncselekménynek nem minősülő normaszegés elbírálásában nincs szerepe.

A büntetőeljárás

Amennyiben a cselekmény bűncselekmény akkor a katonai büntetőeljárásban létezik az állományilletékes parancsnok jog- és hatáskörébe utalt parancsnoki nyomozás. Főszabály szerint a nyomozati jogkör a katonai ügyészt illeti, ugyanakkor a Magyar Honvédség katonai nyomozó hatóságairól és a bűncselekmények parancsnoki nyomozásáról szóló 19/2003 HM-IM együttes rendelet szerint nyomozó hatóságként az állományilletékes parancsnok is eljárhat. [2]

A hatályos büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 604. § (4) bekezdés 4) pontjában kapott felhatalmazás alapján katonai vétség elkövetése miatt a Magyar Honvédség tényleges állományú katonája ellen indított büntetőeljárásban – ha a nyomozás nem tartozik a katonai ügyész kizárólagos hatáskörébe (Be. 474. § (2) b) pont és e 474. § (3)-(4) bekezdései) a katonai nyomozó hatóságként az állományilletékes parancsnok is eljárhat.

A katonai vétség fegyelmi jogkörben való elbírálásának és a fegyelmi vétség parancsnoki jogkörben való elbírálásának megkülönböztetése

Nagyon fontos elhatárolni egymástól a katonai vétség fegyelmi jogkörben történő elbírálását, és a katonai fegyelmi vétség parancsnoki fegyelmi eljárásban való elbírálását. Míg az előbbi esetben az elkövető által tényállásszerűen megvalósított bűncselekményről beszélünk, amelynek az eljárási szabályai eltérnek a Be. szabályaitól, addig a második esetben a katonai szolgálati viszonyból eredő kötelezettségének vétkes (szándékos vagy gondatlan) megszegése esetén való fegyelmi felelőségre vonásról beszélünk [5] amely egyáltalán nem minősül bűncselekménynek, és így értelemszerűen a Be. eljárási szabályai még érintőlegesen sem alkalmazhatóak. Ez utóbbiak körébe tartozhat minden olyan normában meghatározott kötelezettségnek a megszegése, amely enyhébb súlya okán egyetlen büntető anyagi jogi tényállásba sem fér bele.

Míg katonai vétség esetében függetlenül attól, hogy az ügyész, vagy a nyomozóhatóság jár-e el, de nyomozati tevékenységet kell végezni, melynek szabályai a Be.-ben kerültek rögzítésre, addig fegyelmi eljárásnál a Hjt.-ben szabályozottak szerint az eljárásban a parancsnok által kijelölt vizsgáló [3] gyűjti össze az eljárás elbírálásához releváns tényeket, melyeket a parancsnok elé tár, és a parancsnok, mint előljáró határoz, hogy a fegyelmi fenyítés fajtái közül melyiket fogja kiszabni. [4]

Értelemszerűen mivel a katonai vétség fegyelmi jogkörben történő elbírálása büntetőeljárásként indul, ezért a terhelt rabosításra kerül annak minden jogkövetkezményével, a bűnügyi nyilvántartásba történő bekerüléssel. A másik oldalon fegyelmi eljárásban ilyen hátrány az eljárás alá vontat nem terheli.

Az elkövető jogterminológiai megnevezése is különbözik, hiszen a büntetőeljárásban, annak első szakaszától, a nyomozástól az elkövető terhelt (gyanúsított az első szakban), addig fegyelmi eljárásban eljárás alá vontról beszélünk.

Bűncselekmény esetén a parancsnoki nyomozás

A hatályos Be. 164. § (2) bekezdése alapján: A nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e.

Főszabály szerint a Be-ben szabályozott fenti kötelezettség az ügyészséget terheli, ugyanakkor, amennyiben a nyomozóhatóság nyomoz, akkor a nyomozó hatóság kötelezettsége olyan módon végezni a nyomozást, hogy a 164. § második mondata értelmében az ügyészség dönthessen a vádemelésről.

A Magyar Honvédség vonatkozásában, katona által elkövetett bűncselekmény esetén általános nyomozati jogkörrel a katonai ügyész rendelkezik. Ugyanakkor szűken meghatározott keretek között, az állományilletékes parancsnokot is megilleti e jogkör. Főszabály szerint a parancsnok hatáskörébe tartozik a nyomozás a katonai vétség miatt indított büntetőeljárásban. [4] Ez tehát minden bűncselekményt, melynek elkövetője annak büntetési alakzatát valósítja meg, kizár ebből a körből, ahogy a köztörvényes bűncselekmények egyike sem tartozik az állományilletékes parancsnok nyomozati jogkörébe.

Ugyanakkor a 19/2003. (VI.8.) HM-IM együttes rendelet 2. § (2) bekezdése tovább szűkíti a katonai szervezet vezetőjének nyomozati jogkörét azzal, hogy meghatározza, hogy mely esetekben tartozik még a katonai ügyész hatáskörébe a nyomozás. Így több terhelt esetén, ha a terheltek nem egy szervezeti egységbe tartoznak, és állományilletékes parancsnokaiknak nincs a nyomozás lefolytatására hatáskörrel rendelkező közös előljárója, ha a terhelt mellett a bűncselekmény elkövetésével más fegyveres szerv tagja, vagy polgári személy is megalapozottan gyanúsítható, bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés szükséges, vagy tanúvédelmi program részvétele történik.

Büntetőeljárásról szóló törvényünk legújabb kori története 2003. július 01. óta teszi alkalmazhatóvá a katonai deliktumok parancsnok általi fegyelmi jogkörben történő elbírálását. Nem véletlen tehát, hogy a 19/2003. HM-IM együttes rendelet elfogadása is a Be. ezen változásához igazodott, ahogy a Magyar Honvédség strukturális rendszere is, azzal, hogy minden önálló katonai szervezetenél jogász tiszt (nyomozótiszt) beosztás létrehozását tették kötelezővé. Ezzel vált lehetővé, hogy az állományilletékes parancsnok jogkörébe utalt, de nevében és ténylegesen a nyomozati feladatokat végző jogász tiszt által végzett nyomozás – a jogász végzettség okán - szakmailag mindenképpen megalapozott és a törvényes előírásokat mindenben ismerő és követő személyek – és nem laikusok - által kerülnek lefolytatásra.

Visszautalás fegyelmi jogkörbe

A hatályos Be. 485/A §- a alapján ha katonai vétség miatt a büntetés célja fegyelmi fenyítéssel is elérhető, akkor az fegyelmi eljárásban is elbírálható: Ennek feltételei: kizárólag katonai vétséget valósítson meg a cselekmény, katonai ügyész a feljelentést elutasítja, vagy megszünteti, a gyanúsított a katonai ügyész határozatával szemben nem él panasszal, ügyész az iratokat megküldi a fegyelmi eljárásra illetékes parancsnoknak

Gyakorlati szempontból a cselekmények számának jelentős részében az állományilletékes parancsnok által tett feljelentésre indul a nyomozás. Az állományilletékes parancsnok a feljelentés megküldésével egyidejűleg kérheti az eljárásra hatás- és illetékességi jogkörrel rendelkező katonai ügyészséget, hogy a nyomozást megszüntetve, az ügyet utalja vissza parancsnoki fegyelmi jogkörben történő elbírálásra. A parancsnoki kérés teljesítése, annak elutasítása a katonai ügyészség kizárólag saját mérlegelésében meghozott döntése.

Ugyanakkor az is előfordulhat, hogy a parancsnok által küldött feljelentés nem tartalmazza az eljárás fegyelmi jogkörbe történő visszaadásának a kérését, ugyanakkor a katonai ügyészség azt indokoltnak tartja. Ebben az esetben a katonai ügyész a feljelentést elutasítva utalja vissza fegyelmi jogkörben történő elbírálásra a katonai vétséget. A katonai ügyész az ügy érdemében határozatot hoz, amellyel szemben a terhelt panasszal élhet. Ha a terhelt panasszal él, a nyomozást el kell rendelni, vagy folytatni kell, és végül, ha megszüntetési ok nem áll fenn, a katonai ügyész vádemelési javaslattal továbbítja azt a katonai tanács elé. Ezzel értelemszerűen a cselekmény elbírálása végig a Be. szabályai szerint folyik és a Btk. szabályainak megfelelő szankciórendszerből választhat a bíróság a terhelt

elmarasztalása esetén.

Egyértelmű, hogy a büntetőjog rendszere kötöttebb, és szigorúbb egy Hjt. szabályai szerint lefolytatott fegyelmi eljárásnál, mely ráadásul, ahogy a fentiekben írtam, a bűnösség kimondása nélkül hoz érdemi határozatot az eljárása végén. Éppen emiatt is a terhelt panaszjogához kapcsolt jogkövetkezményekre a terheltet figyelmeztetni kell. Összességében, amennyiben az eljárás a parancsnoki vonalra kerül, megvalósul a diverzió, vagyis esetünkben egy kisebb súlyú bűncselekmény büntetőeljáráson kívüli lezárása a bűnösség kimondása nélkül.

Választási jog

Az ügyész határozata után, mely szerint fegyelmi jogkörbe visszautalja az ügyet, kizárólag a terhelt választási jogosultságán múlik, hogy bírói út igénybevételével vagy fegyelmi eljárásban kerüljön az ügy lezárásra. Értelemszerűen a katonai ügyész az eljárás fegyelmi hatáskörbe történő visszautalásáról akkor hozhat érdemi határozatot, ha a Btk. 37. §-ban előírt büntetési cél fegyelmi fenytés kiszabásával is elérhető.

A döntési motiváció mely a terhelt választási jogával nyílik meg, megítélésem szerint csak elméleti, filozófiai feltevés, hiszen nehéz elképzelni, hogy a büntetőeljárás alá vont ne a számára enyhébb szabályok és szankciókkal rendelkező fegyelmi eljárás mellett döntsön. Különös figyelemmel arra, hogy ahogy azt a fentiekben írtam, megítélésem szerint amennyiben az ügyészség fegyelmi jogkörbe visszaadja az ügyet, akkor az állományilletékes parancsnok nem hozhat szigorúbb fegyelmi határozatot, mint amilyen a bírói gyakorlat alapján büntetőeljárás folyamán indokolt lenne.

Fellebbezés

Értelemszerűen fegyelmi eljárásban az eljárás alá vont fellebbezése esetén, az előjáró parancsnokság, végső soron pedig az a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező polgári jogi bírói fórumon kerül elbírálásra, addig a katonai vétség miatt kiszabott parancsnoki határozat elleni fellebbezés a büntetőeljárás szabályai szerint kerül elbírálásra. [5]

Összefoglalás

Bűncselekmény esetén a bírói út mellőzése mellett a fentiek alapján folytatható visszautalt jogkörben eljárás. Bűncselekménynek nem minősülő normaszegés esetén a fegyelmi eljárás szabályai az irányadóak. A katonai vétség állományilletékes parancsnok általi fegyelmi eljárásban való elbírálása egy olyan sajátos jogintézmény, amely lehetővé teszi, hogy meghatározott esetben, kisebb súlyú bűncselekmények elkövetése miatt, a büntetőeljárás kötöttebb és terheltre nézve hátrányosabb eljárási szabályainak alkalmazása helyett, és a bűnösség kimondása nélkül, kerüljön az ügy befejezésre. Gyakorlatilag büntetőjogi szankciók alkalmazása helyett a Hjt-ben meghatározott fegyelmi fenytések alkalmazása válik kötelezővé. [6]

Ugyanakkor, amennyiben az ügyészség fegyelmi jogkörbe utalja a bűncselekmény elbírálását, akkor meglátásom szerint a parancsnok által kiszabható fegyelmi szankciórendszer legsúlyosabb elemei, úgymint a szolgálati jogviszony megszüntetésének alkalmazása nem indokolt, hiszen a cselekmény tárgyi súlyával feltehetően az nem arányos, másrésztől a katonai ügyész minden bizonnyal nem utalja vissza fegyelmi eljárásba az ügyet ha a cselekmény indokoltá teszi a katonai mellékbüntetések közül a legszigorúbbnak – a lefokozásnak – az indítványozását.

Felhasznált irodalom:

[1.] BH 1977.

[2.] A Magyar Honvédség katonai nyomozó hatóságairól és a bűncselekmények parancsnoki nyomozásáról szóló 19/2003 HM-IM együttes rendelet 2. § (1)

[3.] A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. Törvény 144. §

[4.] A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. Törvény 137. és 159. §

[5.] A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. Törvény 160. és 162. § bekezdés

[6.] A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. Törvény 485/A. § (4) bekezdés

Vissza a tartalomhoz >>>